

УДК 378.147:37.011.3-051

Вікторія Іванова

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглянуто проблему розвитку педагогічної творчості майбутніх учителів у системи професійної підготовки. Автор статті приходить до висновку, що завдання вищої педагогічної школи полягає в тому, щоб навчання зробити творчим процесом, що, зі свого боку, стимулює становлення творчої індивідуальності майбутніх учителів. Ці два процеси тісно пов'язані між собою й взаємообумовлені, оскільки творча особистість визначає характер педагогічної діяльності. Автором обґрунтовуються оптимальні умови формування творчого саморозвитку майбутнього вчителя.

Ключові слова: творчість, творча особистість, майбутній учитель, педагогічна творчість, творчі здібності, професійне становлення майбутнього вчителя, творчий стиль діяльності, умови формування творчої особистості.

Иванова В. Развитие педагогического творчества будущих учителей в системе профессиональной подготовки.

В статье рассматривается проблема развития педагогического творчества будущих учителей в системе профессиональной подготовки. Автор статьи приходит к выводу, что задача высшей педагогической школы состоит в том, чтобы обучение сделать творческим процессом, что, в свою очередь, стимулирует становление творческой индивидуальности будущих учителей. Эти два процесса тесно взаимообусловлены и взаимосвязаны между собой, потому что творческая личность определяет характер педагогической деятельности. Автором обосновываются оптимальные условия формирования творческого саморазвития будущего учителя.

Ключевые слова: творчество, творческая личность, будущий учитель, педагогическое творчество, творческие способности, профессиональное становление будущего учителя, творческий стиль деятельности, условия формирования творческой личности.

Сучасні інтеграційні процеси в Україні, входження її до системи міжнародних, економічних, політичних і культурних зв'язків об'єктивно визначають якісно новий зміст і мету вищої освіти – підготовку висококваліфікованих працівників. Підвищення ролі людського фактора у створенні конкурентоспроможної та динамічної економіки, заснованої на знанні та творчості професійних кадрів, актуалізує проблему модернізації підготовки фахівців у сфері педагогічної діяльності. Досягнення цього завдання поєднано з вирішенням проблеми підготовки творчого вчителя, наділеного не тільки творчим мисленням, схильністю до творчої діяльності, але й здатністю захоплювати творчістю й залучати до творчого процесу своїх вихованців, удосконалюючи тим самим творчий потенціал їхньої особистості.

Ще В. Сухомлинський відзначав, що педагогічна праця за своєю логікою неможлива без елемента дослідження, тому що кожна людська індивідуальність, з якою має справу вчитель, «певною мірою глибоко своєрідний, неповторний світ думок, почуттів, інтересів. Мова йде про творче дослідження, необхідне в нашій роботі з огляду на саму його природу» [1, с. 70]. Але педагогічна праця стає, на думку вченого, творчим процесом у тому випадку, якщо вчитель не обмежується лише передачею фактів і подій, а й активно впливає на педагогічні явища, створює їх, нестандартно підходить до пошуку педагогічних рішень.

Мета статті полягає в розкритті особливостей розвитку педагогічної творчості майбутніх учителів як складного особистісного утворення, що складається з професійнозначущих рис особистості, котрі зумовлюють спроможність нестандартно виконувати свої професійні функції.

Успішне вирішення завдань, що поставили перед системою сучасної освіти, можливе лише за умови творчої педагогічної діяльності, а прояв педагогічної творчості – за умови її постійного стимулювання, коли вчителі, активно взаємодіючи з об'єктами пізнання й педагогічної діяльності, підвищують допитливість і зацікавленість її учасників у результатах своєї праці.

Головним завданням сучасного вчителя є підготовка особистості, яка наділена творчими здібностями, має фундаментальні знання та практичні вміння, спроможна до інноваційної діяльності. Досягнення цього завдання поєднано з вирішенням проблеми підготовки

творчого вчителя, наділеного не тільки творчим мисленням, схильністю до творчої діяльності, але й здатністю захоплювати творчістю й залучати до творчого процесу своїх вихованців, удосконалюючи тим самим творчий потенціал їхньої особистості.

Проблема педагогічної творчості, створення умов для самовираження творчої особистості хвилювали за всіх часів учених і педагогів-практиків. У роботах В. Андрєєва, Д. Богоявленської, Н. Кичук, Ю. Кулюткіна, Я. Пономарьова та ін. творчість досліджувалася як механізм розвитку творчої особистості. В. Біблер, А. Брушлінський, Н. Кузьміна, Л. Занков, Г. Шукіна розкривали творчу природу пізнання, конкретизували її механізми й закономірності прояву. Теоретичне обґрунтування творчої, пізнавальної діяльності здійснено в працях Ю. Столярова, С. Яковенко.

Ряд дослідників вважають, що творча особистість (зокрема й особистість учителя) характеризується насамперед індивідуальним стилем діяльності та творчою активністю. Так, Н. Кухарев, В. Решетько, досліджуючи педагогічну творчість, уважали, що вона у своїй структурі об'єднує широту світогляду, неординарність і мобільність мислення, вольову напругу, емоційне піднесення й натхнення. Основними ознаками творчої особистості вчителя вони вважали володіння прийомами наукового аналізу та вміння впроваджувати теорію в практику, прогнозування продуктивної діяльності, прояв гнучкості в педагогічному процесі, опірність педагогічному консерватизму, здатність долати негативні стереотипи в практичних діях, перенесення знань у різні нестандартні ситуації. На думку науковців, ці характеристики служать орієнтиром у підготовці вчителя до творчої, професійної діяльності. Окрім того, основним у творчому становленні вчителя є уявлення про наукову новизну, раціоналізацію і модернізацію педагогічного процесу, що спрямовані на оптимальне вирішення педагогічних завдань [1, с. 15-16].

Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми дозволяє говорити про те, що педагогічна творчість являє собою індивідуально-продуктивний процес створення нових або варіювання вже відомими методами впливу й взаємодії в нових сполученнях й проблемній формі передачі знань залежно від ситуації й творчої індивідуальності особистості з метою одержання творчого

результату. Можна стверджувати, що творчість учителя – це свого роду вирішення протиріч між наявним знанням, що дозволяє прогнозувати, передбачати майбутнє, і новим, задалегідь непередбаченим результатом.

Розглядаючи особливості педагогічної творчості, доцільно виокремити два аспекти: колективний, спільний й індивідуальний. Спільна творча діяльність поєднує в собі і діяльність, і спілкування, і взаємодію в системі «педагог-учень» при рішенні конкретних задач. Спільна діяльність дозволяє студенту усвідомити колективну природу педагогічної праці. Однак водночас учитель-майстер обов'язково має бути наділений індивідуальними творчими здібностями. Особистісна, творча діяльність виявляється в манері, стилі вчителя розв'язувати педагогічні проблеми.

Професійне становлення майбутнього вчителя в сучасних умовах спрямоване на підготовку такого педагога, який досконально володіє методикою і технологією педагогічного процесу, вміє реалізувати в педагогічній практиці нові ідеї, задуми, нестандартні способи досягнення поставлених цілей. Підґрунтям такої підготовки стає формування творчої, духовно і морально багатой особистості вчителя.

Освітній процес характеризується сьогодні особистісною спрямованістю. «Освіта виступає процесом становлення особистості, що постійно вдосконалює свій інтелектуальний, моральний, духовний потенціал, наділеною розумом, свободою дій, емоціями й почуттями, правом вибору життєвого і професійного шляху, характеру, стилю діяльності й соціальної позиції». Освіта покликана допомогти майбутньому вчителю усвідомити себе неординарною особистістю, а також зрозуміти необхідність розвитку творчих особливостей, закріплення творчого стилю діяльності [3, с. 25].

Навчити творчості не можна, але розвинути потребу в нестандартному вирішенні професійних завдань, озброїти майбутніх педагогів способами творчої діяльності, створити умови для самореалізації творчої індивідуальності в педагогічному процесі цілком можливо. При цьому важливо не тільки розвивати творчі здібності майбутнього вчителя, але й допомогти йому оволодіти дидактичними й виховними технологіями, що дозволяють успішно залучати до творчості учнів та створювати умови для творчого прояву й самоствердження їхньої особистості.

Одним із важливих завдань навчального процесу вищої педагогічної школи є створення сприятливого освітнього середовища для розвитку особистості студента, реалізації його творчого потенціалу, розкриття творчих можливостей і підготовки до різноманітної творчої діяльності. Формування індивідуального, творчого стилю діяльності майбутнього вчителя передбачає організацію систематичної, цілеспрямованої роботи, підґрунтям якої є формування готовності студента до співтворчості з учнями.

У системі професійного становлення майбутнього вчителя все більше дослідників відводять велику роль науковій діяльності студентів. Вони говорять про те, що студент має бути навчений умінню аналізувати й оцінювати педагогічну обстановку, стан реально існуючих соціально-педагогічних змін, причин, умови і характер їх виникнення і розвитку, виявити рівень навчання і виховання учнів. Тільки за цієї умови вчитель буде налаштований на проектування розвитку особистості й колективу, до прогнозування результатів навчання і виховання, можливих труднощів і помилок учнів, виділяти й точно формувати конкретне педагогічне завдання, визначати умови його вирішення, планувати свою роботу.

Механізм педагогічної творчості містить у собі риси, що характеризують основу творчого саморозвитку майбутнього вчителя: здатність аналізувати педагогічні ситуації, міркувати та передбачати наслідки; здатність встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, здатність до моделювання проблемних завдань у навчально-пізнавальній діяльності, що спрямовані на формування потреби в новизні, здатності нестандартно вирішувати навчальні, а згодом – професійні проблеми; здатність до діагностики власних змін у професійному становленні та творчому розвитку; наполегливість – збереження тривалості зусиль при досягненні завдань творчої професійної діяльності; самостійність – відносна незалежність від зовнішніх упливів, здатність організувати творчу діяльність для досягнення поставлених цілей.

Організація педагогічного процесу у вищій школі має спрямовуватися на розвиток рис, що складають творчий потенціал особистості майбутнього вчителя. При цьому важливо забезпечити студентам активну позицію, що дозволила б їм перетворитися з об'єкта на суб'єкт педагогічного процесу [2, с. 7-8].

Завдання полягає в тому, щоб при вивченні навчальних дисциплін «Загальна педагогіка», «Методика виховної роботи», спецкурсів із педагогіки, у ході навчальних занять забезпечити умови, що стимулюють творчість у майбутніх учителів. Серед цих умов ми виокремлюємо:

- наявність у студентів позитивного становлення і стійкої потреби займатися творчою діяльністю;

- чітке усвідомлення студентами особливостей, змісту, засобів, форм і методів творчої діяльності вчителя;

- залучення студентів до активної творчої діяльності, яка має професійно-педагогічну спрямованість;

- чітке усвідомлення типових труднощів, що зустрічаються у творчій діяльності вчителя-практика, і оптимальних способів їх подолання;

- стійку потребу майбутніх педагогів у систематичній роботі над собою щодо вдосконалення своїх творчих здібностей;

- професіоналізацію підготовки студентів до творчої діяльності;

- своєчасну діагностику рівнів розвитку в майбутніх педагогів творчих здібностей і вмінь організувати діяльність не тільки свою, але й своїх вихованців;

- створення здорового клімату в групі, на факультеті, атмосфери загальної зацікавленості у виконанні творчих функцій;

- високий професіоналізм педагогів вищої школи.

Реалізація в навчальному процесі цих умов не тільки активізує творчу активність студентів, а й забезпечує динаміку розвитку педагогічної творчості в позитивний бік. Динаміка розвитку педагогічної творчості майбутніх педагогів у позитивний бік можлива в тому випадку, якщо навчальний процес реалізується через творчу пізнавальну діяльність, в основу якої покладена свобода вибору навчальних завдань і забезпечення ситуації успіху кожному студенту, незалежно від ступеня розвитку його творчих здібностей.

Також позитивний вплив на рівень розвитку педагогічної творчості майбутніх учителів можливий у тому випадку, якщо навчальний процес буде організований з урахуванням специфіки розумової діяльності студентів, тобто буде представлений як процес вирішення розумових завдань. Введення проблемних завдань і ситуацій у навчальну роботу активізує не тільки предметно-

змістовну сторону мислення, а й мотиваційну, що сприятливо впливає на саморозвиток особистості і прояв її креативності.

Отже, завдання вищої педагогічної школи полягає в тому, щоб навчання зробити творчим процесом, який стимулює становлення творчої індивідуальності майбутніх учителів. Ці два процеси тісно пов'язані між собою й взаємообумовлені, тому що творча особистість визначає характер педагогічної діяльності й, зі свого боку, творча робота формує творчу індивідуальність. Стимулювання педагогічної творчості можливе лише тоді, коли педагог готовий досліджувати продуктивність власної діяльності, а це передбачає формування творчої ініціативи, здатності до індивідуального і спільного прийняття рішень, системного, концептуального мислення, а також створення оптимальних умов для саморозвитку, професійного становлення майбутнього вчителя.

Література

1. Кухарев М. В. Диагностика педагогического мастерства и педагогического творчества / М. В. Кухарев, Л. С. Решетько. – Минск : Адукацыя и выхаванне, 1996. – 95 с. **2. Митник О. Я.** Творча особистість : [методичні рекомендації] / О. Я. Митник. – Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 25 с. **3. Семиченко В. А.** Теоретичні та методичні основи професійного самовиховання студентів вузу : [навчально-методичний посібник] / В. А. Семиченко, О. М. Галус, Л. В. Задневич. – Хмельницький : ХГП, 2001. – 265 с. **4. Сухомлинский В. А.** Разговор с молодым директором школы / В. А. Сухомлинский. – Москва : Просвещение, 1982. – 205 с.

SUMMARY

Ivanova V. The development of pedagogical creativity of future teachers in the system of vocational training.

In the article the problem of pedagogical creativity of future teachers in the system of vocational training is contemplated. The author concludes that the problem of high school teaching is to make learning a creative process, which in its turn stimulates the formation of the creative personality of future teachers. These two processes are closely interrelated and interdependent, as a creative person determines the nature of pedagogical activity. Increasing the role of the human factor in creating a competitive and dynamic economy based on knowledge and creative work of professionals, actualizes the problem of modernization of training of specialists in the field of pedagogical activity. Achieving this task combined with solving the problem of training a creative teacher, endowed not only creative thinking, a tendency to creative work, but also

the ability to absorb by creativity and engage their students to creative process, thus improving the creative potential of their personality.

It can be claimed that the work of a teacher is a kind of resolving conflicts between existing knowledge that gives us a chance to project, predict the future, and new one, prior to unpredictable results. The basis of such training is forming a creative, spiritually and morally rich personality of a teacher. It is not possible to teach creativity, but it is entirely possible to develop a need in non-standard solution of professional tasks, to equip future teachers with methods of creative activities, to create conditions for the fulfillment of the creative personality in the pedagogical process. It is important not only to develop the creative abilities of a future teacher, but also to help him to master didactic and educational technologies, that let involving students in creativity successfully, to create conditions for creative manifestation and affirmation of their identity. The formation of individual, creative style of a future teacher's activity provides for a systematic, purposeful work, the foundation of which is the formation readiness of student to co-creation with pupils. One of the important task of the educational process of higher educational school is to create favorable educational environment for development of personality of student, implementation of his creative potential, revealing creative possibilities and training for various creative activities. The formation of individual creative style of future teacher's activity provides for organization of systematic purposeful work.

Key words: creative work, creative personality, a future teacher, pedagogical work, creative abilities, professional development of future teacher, creative style of activity, the conditions of formation of creative personality.